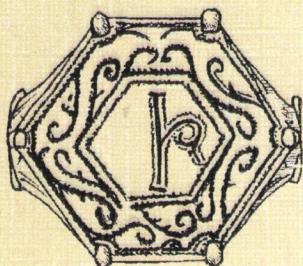

АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей наукового семінару

м. Чернівці, 15 грудня 2017 року

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)

НАУКОВИЙ СЕМІНАР

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей

м. Чернівці, 15 грудня 2017 р.

Чернівці

Мехнограф

2017

ОРГКОМІТЕТ

Добржанський О. В., д.і.н., проф. (*голова*)
Скорейко Г. М., к.і.н., доц. (*заступник голови*)
Чучко М. К., д.і.н., проф.
Пивоваров С. В., д.і.н., проф.
Возний І. П., д.і.н., проф.
Рідуш Б. Т., д.г.н., проф.
Грига В. В.
Буйновська Є. В.
Боднарюк М. І.
Ільків М. В., к.і.н. (*секретар*)
Калініченко В. А., к.і.н.

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей наукового семінару (м. Чернівці, 15 грудня 2017 р.). – Чернівці: Технодрук, 2017. – 104 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та раннього нового часу, а також охорони об'єктів археологічної спадщини, історичних реконструкцій і музеєфікації старожитностей регіону. Результати досліджень пам'яток Чернівецької області представили науковці та краєзнавці з Чернівецької області, Києва, Львова, Івано-Франківська, Ужгорода, Тернополя, Кам'янця-Подільського (Україна), Сучави (Румунія), Кракова (Польща), Будапешта (Угорщина).

З М І С Т

Авраменко М. Інгумації з кам'яними конструкціями на пам'ятках черняхівської культури Середнього Подністров'я	7
Бандрівський М. Про ймовірний вплив гунської навали на появу скловиробничої майстерні в Комарові на Північній Буковині	8
Бандрівський М., Крушельницька Л. Нові комплекси кінської упряжі «передскіфського часу» з овальними кільцями із Середнього Придністров'я (за матеріалами Сокирянського району Чернівецької області)	12
Боднарюк М. Вивчення пам'яток кам'яного віку в Подністров'ї та Попрутті Чеславом Амброжевичем	15
Боднарюк М., Ісопеску А. Нумізматичні знахідки пізньоримського часу з поселень с. Опришени	17
Буйновська Є. Проблеми охорони та використання об'єктів культурної спадщини	19
Буйновська Є., Ільків М., Калініченко В. Дослідження Руської брами Хотинської фортеці у 2017 р.	21
Вакуленко Л. Про походження поховального обряду культури карпатських курганів	24
Вамуш А. Пережитки язичницької символіки в жіночих головних уборах населення Буковини в середньовічний час (XI-XIII ст.)	25
Возний І. Обробіток каменю на теренах Буковини в XII-XIII ст.	28
Горбаненко С. «Магічний» посуд давніх слов'ян	30

влади у сфері збереження історико-культурної спадщини робить неможливим забезпечення комплексного управління в даній сфері, а також небажання усвідомлювати важливість збереження пам'яток для майбутніх поколінь призводить до їх руйнації. Руйнуються пам'ятки й внаслідок несанкціонованих будівельних робіт, які проводяться в безпосередній близькості та в охоронних зонах Заповідників.

Тому для ефективної координації роботи у сфері охорони культурної спадщини потрібно розробити та прийняти Загальнодержавну програму охорони культурної спадщини на найближчі роки, яка дозволить забезпечити охорону та сучасний стан збереження пам'яток. Програма передбачатиме комплексне вирішення актуальних проблем збереження культурної спадщини України, забезпечення його ефективної взаємодії з державними та громадськими інститутами. Об'єднання ресурсів держави, місцевих громад, громадських організацій, наукових і архівних установ дозволить забезпечити ґрунтовне дослідження, збереження та ефективне використання об'єктів культурної спадщини, популяризацію історичних і культурних надбань, виховання шанобливого відношення до культурної спадщини.

Так, проголошення 2018 року в Україні – роком культурної спадщини, приверне увагу усіх державних ланок до стану об'єктів культурної спадщини по всій країні та стане гарним стимулом для відновлення заповідників, замків та унікальних палаців, якими така багата наша земля. Та в свою чергу приверне увагу міжнародної спільноти до української культури, створить привабливий імідж країни та передумови для розвитку бізнесу й залучення інвестицій для розвитку місцевої економіки і туристичної привабливості різних регіонів України.

Єлизавета Буйновська (Хотин),

Микола Ільків,

Віталій Калініченко (Чернівці)

ДОСЛІДЖЕННЯ РУСЬКОЇ БРАМИ ХОТИНСЬКОЇ ФОРТЕЦІ У 2017 р.

Вивчення минулого Хотинської фортеці ґрунтується на комплексному використанні писемних, іконографічних, археологічних і, власне, архітектурних джерел. Нові матеріали

отримано під час археологічних досліджень, зокрема у північно-західній частині Нової фортеці у розриві куртини між західним (V) і північно-західним (VI) бастіонами, який відомий в історіографії та серед місцевого населення як Руська брама.

У результаті проведених досліджень у північній і південній стінках проходу розкрито кам'яні мурування брами із прямокутних тесаних блоків каменю на вапняному розчині на висоту до 15 рядів кладки. Значний відсоток зовнішньої поверхні блоків та у меншій мірі швів між ними покриті численними графіті. Попередньо можна говорити про окремі літери і надписи кирилицею та латиницею, а також окремі знаки.

Для стратиграфічних спостережень і запобігання руйнуванню відкритих мурувань під тиском землі посеред розкопу паралельно валу-куртині була залишена бровка. Виявлений на даній ділянці матеріал представлений фрагментами керамічних виробів (посуду, пічних кахель, люльок), гудзиками різних типів, свинцевими кулями, гільзами, пряжками, гаком для кріплення піхов холодної зброї, свинцевими пломбами, монетами.

За припущенням Ю.В.Мисько та Є.В.Буйновської, Руська брама була зроблена у західній куртині під час перебування фортеці під російським підпорядкуванням, можливо, й під час ремонтних робіт 1812 р. Таку думку піддав сумніву І. Сапожніков, запропонувавши натомість, що «перебудови мали місце у 1820-і роки, хоча і не пізніше 1844 р.». Наявний документальний та іконографічний матеріал цілком спростовує останнє із припущень. На плані фортеці 1807 р. ця брама ще відсутня. Відомо, що не пізніше 2 березня 1812 р., тобто ще до підписання Бухарестського мирного договору й, відповідно, офіційного підпорядкування території Пруто-Дністровського межиріччя Російській імперії, «...генералу Гартингу поручено произвести в Хотине предположенные работы к поправлению и усилению сей крепости». Уже 4 березня військовий інженер генерал-майор Гартінг відправився у Хотин і станом на 26 березня приступив до виконання дорученої йому роботи.

У відношенні № 284 від 5 квітня 1812 р. М.І.Кутузов повідомляв, що: «Генерал-майор Гартинг присовокупляет в своем донесении ко мне, что по подробному осмотру

крепости Хотинской назначены и уже начаты новые верки на ближних высотах, связанные с крепостью и под ее защитой». Из тексту документу зрозуміло, що з точки зору інженерного, артилерійського та продовольчого забезпечення Хотинська фортеця посилено й екстрено готувалася до потенційної облоги. Цю ж інформацію дещо згодом подав О. Мартос. Очевидно, що мова йде про два верки («лівий» і «правий»), вірніше аванверки, споруджені на південний захід та захід від фортеці та з'єднані з нею «покрытымъ путемъ». Для належного функціонування «правого» верка й була, очевидно, споруджена нова Руська брама, додатково прикрита люнетом.

Особливо важливі для датування Руської брами копії двох документів-планів з Російського державного військово-історичного архіву, опубліковані В.О.Сандуляком, на яких зображено виконані у 1812 і 1813 рр. військово-інженерні роботи. Цілком зрозуміло, що вони велися й щодо Руської брами, наявність якої на той час була доконаним фактом.

Проведені археологічні дослідження, попри незавершений остаточно характер, також дозволяють порушити питання стосовно часу руйнування Руської брами. Безсумнівно, що ґрунт-заповнення всередині проїзду наплив із валу-куртини, містить різночасовий матеріал і не може слугувати хронологічним індикатором. Натомість додаткову інформацію надають окремі із графіті, зокрема дати 1878 р.(?) і 1909 р. Особливо варто звернути увагу на три пошкоджені свастики на південній стіні, які могли з'явитися в період німецько-румунської окупації (з 6 липня 1941 р. до 3 квітня 1944 р.). Аналогічна свастика збереглася на північній стіні всередині Яської брами. Опосередковано це підтверджує розповідь місцевих жителів про руйнування Руської брами артилерійським вогнем радянських військ із лівого берега р. Дністер по румунських позиціях. Оброблений камінь із зруйнованого об'єкту в повоєнний час повторно використовувався для будівництва у м. Хотин. Це в певній мірі пояснює майже повну відсутність кам'яних блоків у заповненні брами.

Археологічні дослідження, пошук нових архівних документів та планів дозволять уточнити час спорудження та конструктивні особливості Руської брами Хотинської фортеці.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей наукового семінару

м. Чернівці, 15 грудня 2017 р.

Комп'ютерна верстка – **В. А. Калініченко**

*На обкладинці: поштівки кінця ХІХ – початку ХХ ст. із зображенням руїн
Цецинського замку в Чернівцях і Хотинської фортеці, а також знахідки з
археологічних пам'яток Чернівецької області*

Підписано до друку 08.12.2017. Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 6,04. Зам. № 26. Тираж 100 прим

Видавець та виготівник: ПВКФ «Технодрук»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1841 від 10.06.2004 р.

58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. (0372) 55-05-85

